

“UHK 2018 Hububat Sektörel Değerlendirme Paneli” Sonuç Raporu

1. 26 Ocak 2019 tarihinde Eskişehir Ticaret Borsası iş birliğiyle Eskişehir’de düzenlenen 2018 Hububat Sektörel Değerlendirme Paneli’nde Türkiye’nin hububat başta olmak üzere buğdayda da dış ticaret fazlası verdiği verilerle ortaya konuldu. Bununla birlikte ithalatın kaçınılmaz bir gerçek olduğunun, asıl olanın dış ticaret dengesi olduğu hususu vurgulandı. Buğdayda ithalatın iki sebeple yapıldığı belirtildi. Bunlar şu şekilde özetlendi;

- Yarı mamul ya da mamul madde ihracatı dolayısı ile DIR (Dahilde İşleme Rejimi) kapsamında un ve unlu mamuller ihracatı karşılığı gümrüksüz buğday ithalatıdır ki, ürüne katma değer kazandırdığından ve istihdama katkı sağladığından doğal bir durum olup, evrensel bir uygulama niteliğindedir. Nitekim Türkiye her yıl yaklaşık 3.5 milyon ton un (Dünya’da birinci), 1 milyon ton makarna, 250 bin ton bulgur ve 250 bin ton diğer ürünler olmak üzere toplam 5 milyon ton civarında buğdaya dayalı işlenmiş ürün ihraç etmektedir. Bunun buğday karşılığı ise yaklaşık 7 milyon tondur (bu miktarın büyük bölümü DIR kapsamında ithalat ile karşılanmakta olup, ticaret kuralları açısından uygundur).

- Kalite amaçlı ithalat; bu ithalat ürün yetersizliğinden değil, farklı amaçlar için talep edilen kaliteli buğday ihtiyacının karşılanamamasından kaynaklanmaktadır. Çok farklı toprak tipi ve iklimi sahip ülkemizde standart kalitede buğday üretimi bir zorluk oluşturmakla birlikte çözümü mümkün görüldüğünden, **bu amaçlı ithalatın önenebileceği** düşünülmektedir.

Bunun için;

a) TMO’nun kalite baremleri arasındaki fiyat farkını artırması hayati önemdedir.

b) Buğdayın gen merkezi olan ülkemizde farklı kullanım amaçlarına uygun çeşit geliştirebilecek bilgi birikimi ve insan kaynağımızın olduğu, şu ana kadar bu amaca uygun çeşitlerin geliştirildiği, ilgili kurum ve kuruluşlarla birlikte kalite potansiyeli yüksek yeni çeşitlerin geliştirilebileceği kanaati oluşmuştur.

c) Kalitenin yükseltilmesine yönelik yetiştirme tekniklerinin optimizasyonu kapsamında üretici eğitimleri önemli olup, işbirlikleri ile bu konuda daha çok yol alınabilecektir.

d) Süne zararı buğdayda kaliteyi düşüren önemli bir unsurdur. Süne mücadelesi konusunda başta Tarım ve Orman Bakanlığı ve ilgili kuruluşları, ticaret borsaları olmak üzere farklı kurum ve kuruluşların katkıları ile kat edilen başarı ve gelinen nokta takdire şayandır. Bununla birlikte bazı yıllarda ve bazı ekolojilerde popülasyon artışı dikkat çekici boyuta ulaştığından, süne mücadelesi kararlılıkla sürdürülmelidir. İlaçlı mücadele yanında iyi örnekleri değişik yörelerde görülen; süne parazitoitlerinin barınacağı ve besleneceği türden ağaçlandırma çalışmaları, süne parazitoitlerinin üretim ve salımı, keklik üretim ve salımı gibi uygulamalar yaygınlaştırılarak devam ettirilmelidir. Kışlaklarda çıkış kontrolü ve ovalara inme süreçlerinde yerinde imhası yönünde çalışmalar yapılmalıdır.

e) Kalitenin temelinde nitelikli tohumluk kullanımı yatmaktadır. Bu anlamda sertifikalı tohumluk kullanımına verilmekte olan destek takdire şayandır. Ancak bu destek rakamı yıllardır değişmeden kalmış olup, beklenen yararın daha güçlü ortaya çıkması için bu desteğin en az iki katına çıkarılması önerilmektedir.

2. TMO'nun üretici, tüketici, tüccar, sanayici açısından dengeleri sağlayan hububat başta olmak üzere farklı ürünlerde piyasayı regüle edici önemli bir rol üstlendiği, bunu da elindeki farklı argümanlarla yerine getirmeye çalıştığı ve belirli ölçüde de başarılı olduğu teyit edildi. Bununla birlikte içinde bulunduğumuz yıl başta olmak üzere bazı yıllarda tüketiciyi koruma baskısı sebebiyle üretimi zorlayıcı bazı kararlar aldığı da dikkati çekmektedir. Üretimi zorlayan ve özellikle buğday ekiminden uzaklaştıran uygulamalar arasında; zamansız fiyat açıklaması, fiyatın beklenenin altında olması, zamansız ithalat kararları, buğdayın kasası olarak tanımlanan kurumun yeterli stok buldurulmaması gibi hususlar sıralanabilir. Buğdaydan üretim kaçışının engellenmesi sebebiyle TMO'nun şu şekilde yol izlemesi tavsiye olunmuştur;

- Ekim başlamadan gerçekçi fiyat açıklanması/şu anki politikalar devam edecek ise; gerçekçi bir fiyat belirlenip, bunun açıklanması ve destekleme alımları ancak serbest piyasa fiyatları bu değere yaklaştığı veya altına düşme eğilimi gösterdiği zamana bırakılmalıdır.

- Fiyat belirlenir iken, mutlaka UHK ve diğer meslek teşekküllerinin görüşlerine başvurulmalıdır.

- İthalat kararı açıklamaları hasada yakın ve hemen hasat sonrası yapıldığında, serbest piyasadaki fiyatları aşağıya doğru çektiğinden, bunun zamanı konusunda Ulusal Hububat Konseyi (UHK) ve diğer meslek teşekkülleri ile mutabakat sağlanması yoluna gidilmesi/sadece tüketiciyi koruma baskısı altında bu kararların alınmaması gerekmektedir.

- TMO'nun dünyanın başlıca buğday üreten diğer ülke örneklerinde olduğu gibi, yeterli stok buldurması önem arz etmektedir. Ancak bu stokun öncelikle yerli üretimden karşılanması yoluna gidilmelidir.

3. Tüketiciyi korumanın Üreticiyi korumadan geçtiği daima göz önünde bulundurulmalıdır. Arz güvenliğinin olmadığı bir ortamda tüketicinin korunmasından ve gıda güvenliğinden bahsedilemeyeceği gerçeğinin altı çizilmiştir. Ekmekte düşük fiyat ısrarı ve bunun psikolojik baskısı sonucu buğday fiyatlarının düşük kalması şu olumsuzlukları beraberinde getirmektedir;

- Buğdayda ekonomik üretim ortamının zorlanması sonucu, buğday ekim alanlarında görülen düşüş, gıda güvenliği açısından önemli riskler oluşturmaktadır.

- Sektörlerin kar etmede zorlanması, güvenilir gıda üretimi açısından risk oluşturacak yöntemlere yönelimi artırmaktadır. Ekmek ve diğer buğdaya dayalı ürünlerde kalite düşüklüğü ve sağlıklı beslenme açısından riskleri de beraberinde getirmektedir.

- Tüm bu sebeplerle tüketiciyi ve üreticiyi koruma rolünün dengelenmesi ve psikolojik sınırların ötesinde gerçekçi yaklaşımlar ortaya konulması tavsiye edilmektedir.

4. Buğday, ekmek ve diğer buğdaya dayalı ürünler üzerinde başta genetik yönü, gluten alerjisi ve diğer konularda yetkisiz kişilerce yapılan olumsuz ve toptancı yaklaşımlar ve açıklamaların dozunda ve sıklığında artışlar gözlenmektedir.

Bunun için öneriler;

- Bu açıklamaların ilgili resmi makamlar ve meslek teşekküllerince yapılması, bu olumsuz yaklaşımlara karşı yine bu teşekküllerce hukuki sürecin takibi mutlak gereklilik arz etmektedir.

- Birçok alerji sebebi arasında başta buğday olmak üzere, farklı tahıllarda bulunan gluten alerjisi de bulunmaktadır. Nasıl polen alerjisi ağaç kesmeyi, soya alerjisi soya üretiminden vazgeçmeyi gerektirmiyorsa ve uygun önlem ve tedavilere başvuruluyor ise, gluten alerjisi olan bireyler için de bilimsel yöntemlere başvurulması doğaldır.

5. Buğday ekim alanlarındaki düşüşün devam ettiği hususunun altı çizilmiştir. Bundan 10-12 yıl önce 9 milyon hektar olan buğday ekim alanının 7.2 milyon hektara düşmesinin üretimin sürdürülebilirliği ve arz güvenliği açısından riskler oluşturduğu vurgulanmıştır. Buğdayın stratejik ürün olduğu gerçeğinden hareketle, üretiminden uzaklaşılmasının doğuracağı gıda arz güvenliği sorunu bertaraf etmek için şu önerilerde bulunulmuştur;

- TMO'nun fiyat belirleme ve açıklama zamanları, ithalat zamanlaması ile ilgili yukarıda bahsi geçen uygulamalar üreticinin buğday ekimine devamı açısından hayati önem taşımaktadır.

- Buğdaya verilen ve yıllardır aynı kalan 5 kuruşluk desteğin 10 kuruşa çıkarılması çok olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilmiş ve takdirle karşılanmıştır. Ancak hissedilir bir etki oluşturması için bu rakamın en az 20 kuruşa yükseltilmesi önerilmektedir. Ayrıca yağışa dayalı, kuru tarım koşullarında (nadas-iki yılda bir ürün alınması) üretim yapan Orta Anadolu, Doğu Anadolu ve Geçit Bölgelerinin bu alanlarında ürün desteği yanında alan desteği de verilmesi (fındık ve diğer bazı ürünlerde olduğu gibi), ya da verilen ürün desteğinin 2 katına çıkartılması dezavantajlı olan bu bölgelerde buğday üretiminin sürdürülebilirliği açısından hayati öneme sahiptir.

- Arazi toplulaştırması, sulama gibi tarımın makro konularında önemli yatırımlar yapılmış ve kayda değer gelişmeler kaydedilmiş olup ilgili ile takip edilmektedir. **Arazi toplulaştırma**; üretim verimliliğini artıran, maliyetleri düşüren ve ekonomik ölçekte üretim yapma imkanı sağlayan bir uygulama olduğundan, kararlılıkla devam ettirilmelidir. **Sulama** özellikle buğday gibi ağırlıklı olarak marjinal alanlarda tarımı yapılan ürünler için verim artışı yolunu açmaktadır. Uzunca bir zamandır kararlılıkla devam ettirilen gölet, baraj gibi sulama yatırımları yanında, sulama kooperatifleri ve sulama birlik alanlarının rehabilitasyonu projeleri aynı kararlılıkla devam ettirilmelidir. İç Anadolu ve Geçit Bölgeleri gibi su eksikliği olan alanlarda **dış havzalardan su getirilmesine** yönelik fizibil bulunanlar projelendirilmeli, yatırım programlarına alınmalı ve hızla uygulama safhasına geçilmelidir.

- Artan döviz kurlarına bağlı olarak üretim maliyetleri yükselişi dikkate alındığında, en büyük payı alan tarımsal motorinde ÖTV'nin kaldırılmasının gündeme alınması önerilmektedir.

- Verimliliğin önündeki en önemli engellerden birisi topraklarımızdaki organik madde yetersizliğidir. Bu diğer tarla bitkilerinde olduğu gibi buğdayda da verimliliği kısıtlayarak, aşırı girdi kullanımına bağlı maliyetlerin yükselmesine neden olmaktadır. Bu sorunun; kamu, özel sektör, sivil toplum örgütleri ve diğer tüm ilgili kurum ve kuruluşların dahil olacağı "**Organik Madde Seferberliği**" ile, çözüme kavuşturulabileceği değerlendirilmiştir.

6. Buğdayda fazla çeşit sorunu özellikle ticaret borsaları, lisanslı depocular ve ticaret erbabı tarafından sıkça dile getirilmektedir. Buna gerekçe olarak; sınıflama ve depolamada karşılaşılan zorluklar ortaya konulmaktadır. Bununla birlikte ülkemizde olduğu gibi tüm dünyada; verim, kalite ve çevresel streslere tolerans açısından çeşit geliştirme çalışmaları artarak devam etmekte ve yeni çeşitler tescil ettirilmektedir. Çeşit geliştirme ortaya çıkan yeni sorunların çözümü ve iklim değişikliği ile bağlantılı olarak gereklilik arz etmektedir. Çelişki görülen bu sorunun çözümü yönünde aşağıdaki öneriler yapılmıştır;

- Yeni çıkan sorunlara çözüm ve iklim değişikliğinden daha az etkilenen ve kalite-verimi yüksek, strese toleranslı çeşit arayışları ve ıslah çalışmaları devam ettirilmelidir.

- Ülkemizde çeşit isimleri fazlaca ön plana çıkarılmakta olup, bunun yerine daha çok kalite sınıfları ve spektleri üzerinde durulmalıdır.

- Fazla çeşitten kaynaklanan sınıflama ve depolama sorununun; her farklı ekolojinin yapacağı; farklı çeşitlerin değişik oranlarda karışımından oluşacak, verilecek bir isimle anılacak **ürün gurupları** oluşturma yönündeki dünyada benzer örneklerde olduğu gibi, çözümü üzerinde durulmalıdır. Bu konuda üniversiteler, başta TMO olmak üzere Tarım ve Orman Bakanlığın ilgili kuruluşları, ticaret borsaları ve ilişkili kurum ve kuruluşlar aktif rol oynamalıdır.

7. Yerel buğday konusu sıkça ve çoğunlukla da asıl mecrası dışında gündeme gelmektedir. Ülkemiz buğdayın gen merkezi olduğundan; yabanişinden kültür formlarına diploidinden, tetraploid ve heksaploidine kadar her türüne ait genotipleri barındırmaktadır.

Bu sebeple;

- Her türünde olduğu gibi; daha çok yerel buğday olarak kastedilen siyez ve gernik gibi kavuzlu buğday türlerinde de ıslah çalışmalarına devam edilmelidir.

- Kavuzlu buğdayların (siyez ve gernik) besin değerleri ve teknolojik özellikleri ortaya konulmalı, tescil prosedürleri oluşturulmalıdır.

- Sertifikalı tohumluk üretimleri ve ihtiyaç doğrultusunda üretimleri yapılmalıdır.

- İşleme teknolojileri doğrultusunda işleme tesisleri üzerinde durulmalıdır.

- Bu türlerin birim alan verimlerinin düşüklüğü dikkate alınarak, tüm buğday ekim alanlarına kapama bunlardan ekilmesi gibi hayalci yaklaşımlardan vazgeçilmelidir.

- Ekmeklik ve makarnalık türde buğday üretiminin tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de asallığı gözden kaçırılmamalıdır.

8. Tarım desteklemelerinde 1 Ocak'ın baz alınması ve desteklerin tarımsal üretim süreçleri ile uyumsuz olarak geç ödenmesi, girdi temini ve kullanımındaki sorunları da beraberinde getirmektedir.

Bunun için;

- Tarım destekleme takviminin 1 Ocak yerine, 1 Ekim olarak yeniden belirlenmesi, desteğin tarımsal üretim süreçleri ile uyumuna önemli katkı sağlayacaktır.

- Tarımsal Desteklerin önceden verilmesi/ya da en kısa sürede ödenmesi, faydalılık ve desteklerin üretime yansması açısından önem arz etmektedir.

- Havza bazlı destekleme modelinin önündeki engeller kaldırılmalıdır.

9. Uluslararası piyasalardan da kaynaklanan ekonomik sorunlar sebebi ile girdi fiyatlarının yükselmesi üreticinin finansmanı çok daha önemli hale getirmiştir. Üretici Birlik ve Kooperatiflerinin (Tarım Kredi Kooperatifleri, Pancar Ekicileri Kooperatifleri gibi) üye üreticilerine girdi temini uygulamaları daha etkin devam etmelidir. Ayrıca Ziraat Bankasının bu konuda üstlendiği rol; daha kolaylaştırıcı ve etkin olmalıdır.

10. Lisanslı Depoculuk ve Ürün İhtisas Borsası ile ilgili mevzuat çalışmaları uygulamadan önce gelmiş, çalışmalara TMO ve TOBB öncülük etmiştir. Lisanslı Depolarda ürününü koyan üreticilere, lisanslı depo yatırımcılarına, Borsa ELÜS Platformlarında ticaretini yapanlara önemli teşvik, destek ve muafiyetler gelmiştir. Uygulama giderek yaygınlaşmakta ve etkinliğini hissettirmektedir. Tarımı gelişmiş ülkelerdeki uygulamalar düzeyindeki bu gelişmeler de her türlü takdirin üzerindedir. Pazarlama sorununun çözen, üreticiyi koruyan, ticareti ulusal/uluslararası ölçeğe taşıyan bu uygulamalar kararlılıkla sürdürülmelidir. Üreticinin ürünü karşılığı finansman temini güçlendirilmelidir.

Saygılarımızla